

Educació medioambiental: notes a l'entorn de dues iniciatives

M. Carmen Gonzalo García, María Villanueva i Margalef*

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Deux rencontres ayant pour but l'éducation environnementale ont eu lieu dans l'intervalle d'à peine un mois en automne 1991. La première, de portée nationale, s'est tenue à Burgos les 27, 28 et 29 septembre sous le titre Deuxièmes Journées de Didactique de la Géographie et a été organisée par l'Association de Géographes Espagnols. La deuxième, qui s'est tenue à Sestri Levante les 25, 26 et 27 d'octobre sous le titre de «L'ambiente nella formazione del cittadino europeo», a été organisée par le Centro di Iniziativa Democratica degli Insegnanti sous le patronage de la XIème Direction Générale de la CEE et de l'UNESCO.

***

Two seminars on the topic of environmental education were held within the space of one month during the autumn of 1991. The first took place in Burgos on 27th, 28th and 29th September, and was organized by the Association of Spanish Geographers under the title of II Jornadas de Didáctica de la Geografía (IInd Seminar on Didactics in Geography). The second meeting was held at Sestri Levante on 25th, 26th and 27th October. The topic of the seminar was «L'ambiente nella formazione del cittadino europeo» (The environment in the education of the European citizen), and it was organized by the Centro di Iniziativa Democratica degli Insegnanti under the auspices of the General Direction XI of the EEC and UNESCO.

***

---

* Departament de Geografia, Escola de Mestres «Sant Cugat», Universitat Autònoma de Barcelona.

Con sólo un mes de intervalo, han tenido lugar dos iniciativas para tratar el tema de la educación medioambiental. La primera fue patrocinada por la Asociación de Geógrafos Españoles mediante las II Jornadas de Didáctica de la Geografía, y tuvo lugar los días 27, 28 y 29 de septiembre en Burgos. La segunda, «L'ambiente nella formazione del cittadino europeo», fue convocada por el Centro di Iniziativa Democratica degli Insegnanti bajo el patrocinio de la Dirección General XI de la CEE y la UNESCO, y tuvo lugar en Sestri Levante durante los días 25, 26 y 27 de octubre de 1991.

* * *

Amb un mes d'interval han tingut lloc dues iniciatives per tractar el tema de l'educació medioambiental. La primera, d'abast estatal, tingué lloc a Burgos els dies 27, 28 i 29 de setembre de 1991, sota el títol de II Jornadas de Didáctica de la Geografía, i foren convocades per l'Asociación de Geógrafos Españoles. La segona, «L'ambiente nella formazione del cittadino europeo», que tingué lloc a Sestri Levante els dies 25, 26 i 27 d'octubre de 1991, convocà representants de nombrosos països europeus i fou organitzada pel Centro di Iniziativa Democratica degli Insegnanti, la Direcció General XI de la CEE i la UNESCO.

Amb un mes d'interval han tingut lloc dues iniciatives per tractar el tema de l'educació ambiental, la primera d'abast estatal i la segona d'abast internacional, però que creiem oportú de ressenyar conjuntament perquè ambdues evidencien uns problemes similars i suggereixen reflexions semblants.

Els dies 27, 28 i 29 de setembre de 1991 se celebraren a Burgos les II Jornadas de Didáctica de la Geografía, organitzades pel grup de Didáctica de la Asociación de Geógrafos Españoles.

El programa de les sessions estava dissenyat sobre dos àmbits que corresponien a dos aspectes ben diferenciats: el primer, dedicat als aspectes de reflexió sobre la geografia com a matèria d'ensenyament al cicle obligatori de l'educació, i el segon, a experiències sobre educació medioambiental. En la sessió inaugural, el professor Mateu Bellés, president de l'AGE, presentà les Jornades amb una introducció que féu referència a la fractura entre la geografia a la universitat i la de l'ensenyament, al perfil que hauria de tenir un ensenyant de geografia i als problemes que es deriven del fet que habitualment el professorat de geografia tingui una formació en el camp de la història exclusivament. Tot seguit, la conferència inaugural fou a càrrec del professor Manero, director del Departament de Geografia de la Universitat de Valladolid, i versà sobre «La enseñanza de la geografía; una geografía para la ense-

finanza». Allí posà de manifest alguns del problemes amb els quals s'enfronta la geografia dins del context de l'educació obligatòria, com són la manca d'aplicació dels nous corrents geogràfics i la distribució dels coneixements dins d'una amalgama de ciències socials. Insistí també en la manca de comunicació entre la geografia acadèmica i la geografia escolar, i argumentà la necessitat d'educar geogràficament, més que d'ensenyar geografia, sobretot en els nivells inicials de l'educació obligatòria. Assenyalà també la necessitat d'articular l'activitat docent al voltant d'un coneixement geogràfic de precisió conceptual i prendre la realitat com a element de referència on l'alumne no sigui un espectador passiu, per tal de potenciar la sensibilitat ambiental i el sentit crític. Acabà la seva intervenció alertant sobre els canvis que s'estan perfilant respecte a la posició que ha tenir la geografia en el nou sistema educatiu i que podrien estar presidits per la contradicció entre «el reconeixement de la seva entitat específica en l'àmbit universitari i la situació de relativa marginació en les etapes prèvies de la seqüència educativa».

En la primera sessió de treball s'abordà també el paper de la geografia en el disseny curricular de la reforma educativa, analitzat des del punt de vista de la lectura estricta dels documents oficials i les referències que s'hi fan sobre aspectes de formació geogràfica. Aquesta ponència fou desenvolupada pels professors Crespo i Rodríguez Santillana.

La segona sessió de treball s'inicià amb una ponència que era, en realitat, la presentació d'una experiència d'educació ambiental realitzada al País Valencià a càrrec dels professors Estrela, Martí i de la Vifia. Aquesta intervenció aixecà una intensa polèmica, centrada no tant en l'experiència que s'havia presentat i que semblava a tots els assistents prou interessant, sinó en la concepció del que ha d'ésser l'educació ambiental. En el debat es veié la necessitat de superar un concepte d'ambient que posa l'èmfasi en el medi natural i amb un enfocament més propi del camp de les ciències experimentals que de les ciències socials. La conservació i el coneixement dels ecosistemes i d'alguns paratges en perill són una part de l'educació ambiental, però cal introduir-hi els aspectes de gestió de l'espai que generen continuament conflictes no sols ambientals, sinó també socials i polítics. Algunes de les comunicacions de la ponència, que duplicaren en nombre les presentades a la primera sessió, foren especialment interessants, com la del grup PANGEA, encara que la manca de temps destinada a aquesta sessió, potser la que ofería aspectes més nous i susceptibles de debat, obligà a dividir els assistents a l'hora de la lectura de comunicacions, i així es perderen possibilitats d'aportacions sobre el tema.

Les Jornades evidenciaren el nivell encara incipient de l'enfocament ambiental en l'ensenyament de la geografia i les possibilitats de treball que s'ofereixen, així com la manca de definició de quin ha d'ésser el paper de la nostra àrea en aquest camp, tradicionalment analitzat i treballat des de les ciències naturals. Creiem que

l'AGE podria oferir una plataforma de debat i d'informació sobre un tema que avui està en primer pla de les preocupacions pedagògiques de tots els països, especialment en els de la CEE, i en el que el nostre sistema educatiu és encara molt lluny de tenir clar com dur-la a terme i, sobretot, amb quins objectius.

Un mes més tard, els dies 25, 26 i 27 d'octubre de 1991, tingueren lloc a Sestri Levante (Ligúria), unes jornades de reflexió, debat i presentació de propostes per tal de potenciar l'educació ambiental a l'ensenyament obligatori. La trobada tenia un caràcter internacional, amb recolzament del Consell d'Europa, La Direcció General XI de la CEE i la UNESCO, i fou organitzada i dirigida pel CIDI (Centro di Iniziativa Democratica degli Insegnanti), organització professional italiana que agrupa ensenyants de tots els nivells educatius i que té com a objectiu proporcionar vies de formació permanent i fòrums d'intercanvi per a la renovació pedagògica.

El CIDI començà a treballar ja fa alguns anys en el tema de l'educació ambiental i organitzà el 1988 una primera trobada internacional per tal de discutir i reflexionar sobre aspectes generals del currículum i la pràctica escolar en educació ambiental a Itàlia i a altres països europeus.

En aquesta segona trobada es pretenia analitzar, d'una banda, la contribució de les diferents matèries escolars a una comprensió global dels temes ambientals, i, d'altra, algunes experiències concretes dutes a terme amb estudiants d'ensenyament primari i secundari. Els treballs presentats poden ser agrupats, doncs, en aportacions teòriques de disciplines acadèmiques concretes i propostes de treball basades en experiències realitzades per equips de mestres i professors. Entre les primeres caldria destacar la del professor Buiatti, biòleg de la Universitat de Florència, que tractà d'establir alguns conceptes científics bàsics per a l'educació ambiental i remarcà la diferència entre «ensenyar el medi» o «educar» en aquells conceptes fonamentals de la vida, tot potenciant una mentalitat ecològica que propiciï la integració harmònica en els sistemes naturals, i la del professor Schleicher, de l'Institut d'Educació Internacional i Comparativa de la Universitat d'Hamburg, que se centrà en el caràcter necessàriament pluridisciplinari de l'educació ambiental, en la contribució de les ciències socials i en la importància de la consideració dels aspectes etnològics i culturals.

Entre les experiències docents mereix consideració la proposta presentada per l'equip d'educadors agrupats entorn del Laboratorio Didattico sull'Ambiente de Pracatinat, i sobretot un joc didàctic, l'«EURECO», patrocinat pel CIDI, realitzat pels professors Bo, Ferraris i Fior, i editat en quatre llengües comunitàries (italià, francès, anglès i alemany). Es tracta d'un joc de *rols*, amb molts instruments per pensar en el medi ambient, en el qual els jugadors han d'imitar el personatge-animal que han escollit i fer-lo viure en el seu medi utilitzant els recursos i afrontant els perills. El projecte ha estat elaborat amb una gran minuciositat i un gran rigor

conceptual, i conté elements interessants des del punt de vista geogràfic i pot ser una bona eina per als professors de la secundària obligatòria.

Del conjunt de les intervencions, heterogènies i d'interès desigual, poden deduir-se, sobretot, una sèrie de conclusions sobre la situació de l'educació ambiental a diferents països europeus. El panorama presenta no sols problemes comuns i similars als nostres, com poden ésser l'escàs aclariment d'objectius, les dificultats d'integració en els *curricula* i la manca de mestres i professors amb una preparació adequada, sinó també diferents nivells i tendències positives en alguns països, com és el cas dels Països Baixos, on existeixen projectes molt interessants pel que fa al tractament interdisciplinari dels temes medioambientals, o el de Dinamarca, amb propostes metodològiques originals sobre la integració de temes locals i internacionals.

Voldríem acabar amb les intervencions dels representants de la CEE, el Consell d'Europa i la UNESCO, que obren, al nostre parer, perspectives positives de cara al futur. Tots ells destacaren la necessitat de col·laboració entre grups, institucions i països europeus pel que fa a la formació de mestres, en la solució de problemes comuns i en la investigació, elaboració i aplicació en diferents països de propostes interdisciplinàries conjuntes. En aquest sentit, i des de les seves instàncies respectives, anunciaren la potenciació de polítiques comunes per tal d'afavorir la difusió i l'intercanvi d'informació i experiències, així com el recolzament a propostes de col·laboració internacional per elaborar projectes conjunts. Fou presentat com a referència modèlica d'ampli abast el programa «Mar Bàltica», patrocinat per la UNESCO i elaborat amb la col·laboració de tretze universitats, i que ha estat inclòs en els programes dels diversos països bàltics.

Amb el recolzament a aquest tipus de treballs que permeten que diversos països comparteixin alguns mòduls curriculars que presentin, en uns casos, problemàtiques comunes, i, en altres, la diversitat de problemes en l'àmbit europeu, s'estimula explícitament des del camp de l'educació ambiental, tal com s'està fent des d'altres camps, la introducció de la dimensió europea en l'educació dels ciutadans d'Europa.